

AGATHA CHRISTIE

VRAŽDA V ORIENT EXPRESU

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Sám jste říkal, monsieur Poirote,“ vložil se do toho lékař, „že dvě stopy je trochu moc. Souhlasím s monsieur Boucem. Kapesníček tam zůstal omylem, proto se žádná nepřizná, že jí patří. Čistič na lulku je falešná stopa. Pro tuto teorii mluví ostatně také to, že plukovník Arbuthnot, jak jste si všiml, bez váhání a otevřeně přiznal, že kouří lulku a že užívá čističe tohoto druhu.“

„Usuzujete dobře,“ řekl Poirot.

„Otázka číslo 3 – kdo chodil v rudém kimono?“ pokračoval monsieur Bouc. „Přiznám se, že o tom nemám ani zdání. Máte na to nějaké vysvětlení, doktore?“

„Nemám.“

„V tomto bodě jsme tedy bezradní a přiznáváme se k tomu. Ale příští otázka nám každopádně dává jakési možnosti. Kdo byl muž či žena převlečený nebo převlečená za průvodčího? No, je možno vyjmenovat některé lidi, kteří to být *nemohli*. Hardman, plukovník Arbuthnot, Foscarelli, hrabě Andrényi a Hector MacQueen jsou příliš velcí. Paní Hubbardová, Hildegarda Schmidlová a Greta Ohlssonová jsou příliš tlusté. Takže nám zbývá komorník, slečna Debenhamová, knězna Dragomirovová a hraběnka Andrényiová – a na nikoho z nich to nevypadá.“

Analýza uměleckého textu

- zasazení výňatku do kontextu díla

Úryvek je ze třetí části knihy, kdy k sobě Poirot skládá poslední indicie a dedukuje, kdo je vrah.

Část první – Fakta

Detektiv Hercule Poirot se vrací domů ze Sýrie, kde řešil případ. Ve vlaku do Cařihradu si všimne dvojice, Angličanky a jistého plukovníka, ale není si jist jejich vztahem. Do Cařihradu přijde Poirotovi telegram a on musí změnit trasu, aby se dostal do Londýna. Měl jet Orient expresem na trase Istanbul–Calais. S ním cestuje také Belgičan Bouc, ředitel železniční společnosti. Kupodivu je vlak zcela obsazený, ale nakonec se jedno místo uvolnilo. Celkem je zde 13 cestujících a mezi nimi i dvojice, kterou již Poirot potkal cestou.

Jeden z cestujících, velmi nepříjemný Američan Ratchett, se Poirotovi svěřil, že se bojí, že bude zavražděn, chodily mu totiž výhružné dopisy. Poirot mu ale odmítl pomoci. Během noci vjel vlak do závěje a zastavil se. Ráno byl Ratchett nalezen mrtvý – někdo ho ubodal. Zajímavé bylo, že některé z 12 bodných ran byly velmi slabé a některé zase velmi razantní. Hodinky se Ratchettovi zastavily v 01:15, což byl předpokládaný čas smrti. Další stopou byl dámský kapesník, čistič na dýmku a kousek výhružného dopisu. Poirot rozluštěl zmínku o malé Daisy Armstrongové, což byla nedávno zavražděná dívka, o jejímž případu se všude psalo. Přišel s odhalením, že Ratchett je onen vrah pod novou identitou.

Část druhá – Výpovědi

Hercule Poirot postupně vyslechl všechny cestující, dělal si poznámky a načrtnul plánek vlaku. Zjistil, že jedna z podezřelých znala rodinu malé Daisy. Několik cestujících v noci vidělo projít kupé ženu v červeném županu, další viděli průvodčího na jeho židli na konci kupé a další zaslechli výkřik. Poirot provedl prohlídku kufrů, v jednom našel uniformu falešného průvodčího a v tom svém červené kimono.

Část třetí – Hercule Poirot si sedne a přemýší

Hercule si povšiml několika poznámek, zamyslel se a zjistil, že úplně všichni cestující měli něco do činění s rodinou Armstrongových. Došlo mu také, že se tu všichni sešli záměrně, a proto byl vlak plně obsazen i v zimě. Vydedukoval, že se všichni chtěli Ratchettovi pomstít, a z toho důvodu naplánovali zločin společně. Věděl dokonce přesně, jak to bylo a kdo hrál při vraždě jakou roli. Ratchett byl zavražděn 12 ranami, každou zasadil jiný cestující. Chápal, proč se Ratchettovi mstili, a tak vymyslel ještě jedno – náhradní – řešení. Když stál vlak v závěji, vlezl do vlaku vrah v uniformě průvodčího, zavraždil Ratchetta a zase uprchnul. Lékař i Poirotův přítel Bove se shodli, že policii předloží tuto variantu, 12 skutečných vrahů tedy zůstalo nepotrestáno.

- **téma a motiv**

téma: vyšetřování vraždy

motivy: kapesníček, čistič na lulku, kimono

- **časoprostor**

čas: není určen; krátce po smrti pana Ratchetta, zima, rok 1929

prostor: vlak Orient expres na území Jugoslávie, vyšetřování probíhalo v jídelním voze

- **kompoziční výstavba**

Příběh je vyprávěn chronologicky, při rekonstrukci vraždy retrospektivně.

Úryvek se skládá z 5 odstavců, každý začíná přímou řečí.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, detektivní román

- **vypravěč**

Vypravěč vystupuje v er-formě a sděluje čtenáři jen takové informace, které má k dispozici i vyšetřovatel Poirot (= vypravěč není vševedoucí).

- **postava**

Hercule Poirot – Belgičan, detektiv, je neskutečně všímavý, pozorný, až geniální, zároveň výborný psycholog. Vystupuje mírně výstředně a ne každému je sympatický. Je popisován jako menší tmavovlasý muž s knírkem. O jeho soukromí nic nevíme.

monsieur Bouc – ředitel drah, snaží se být při vyšetřování nápomocný, ale sám by na nic nepřišel
lékař – odborník ve svém oboru, přesně určil čas smrti a příčinu smrti

Ratchett – ve skutečnosti Casetti, vrah malé Daisy, chladnokrevný, zlý, krutý, všemi nenáviděný podvodník

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč – promlouvá lékař, Poirot a Bouc

- jiné vyprávěcí způsoby se v úryvku nevyskytují

- **typy promluv**

- v úryvku se v menší míře objevuje pásmo vypravěče, ve větší míře dialog (rozhovor) Poirota, lékaře a Bouca

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

francouzské slovo	<i>monsieur</i>
slovo zdrobnělé	<i>kapesníček</i>
archaická větná vazba	<i>užívá čističe</i>

výčet

Hardman, plukovník Arbuthnot, Foscarelli, hrabě Andrényi a Hector MacQueen...

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

ironie

dvě stopy je trochu moc

personifikace

pro tuto teorii mluví to...

dysfemismus

jsou příliš tlusté

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

20. století

Agatha Mary Clarissa Christie (1890–1976)

- druhá nejprodávanější spisovatelka všech dob (první je W. Shakespeare)
 - nejznámější spisovatelka všech dob
 - z viktoriánské anglické rodiny, narozená jako Millerová
 - vyučována doma, poté na studiích v Paříži
 - výborně zpívala a hrála na klavír
 - provdala se roku 1914 za důstojníka Archibalda Christie, měli spolu dceru Rosalind, r. 1928 se rozvedli
 - v první světové válce pracovala jako dobrovolná sestra a lékárnice
 - r. 1926 se na 2 týdny ztratila, dodnes se neví, kam a proč
 - druhý manžel byl archeolog Max Mallowan
 - během druhé světové války pracovala ve výdejně léků
 - byla jmenována Komandérem britského impéria a z rukou královny získala titul Dáma britského impéria
 - díky manželovi mohla používat titul lady
-
- vydávala asi jednu knihu ročně
 - celkem se prodalo přes 2 miliardy výtisků jejích knih
 - je překládána do více než 100 jazyků
 - někdy používala pseudonym Mary Westmacott – pod ním vyšlo 6 romantických románů
 - napsala 66 detektivních románů, 16 divadelních her a 14 povídkových souborů
 - nejslavnějšími detektivy jsou Hercule Poirot a slečna Marplová
- Záhada na zámku Styles* – 1921, první detektivka, poprvé Hercule Poirot
nejznámější romány: *Vraždy podle abecedy*, *Vražda v Mezopotámii*, *Smrt na Nilu*, *Deset malých černoušků*, *Vždyť je to hračka*, *Není kouče bez ohýnku*, *Tři slepé myšky*
divadelní hry: *Past na myši*, *Svědek obžaloby*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Detektivní literatura

- jeden z nejoblíbenějších žánrů zábavné literatury, za zakladatele je považován Edgar Allan Poe
 - vznikla až koncem 19. století, počátky můžeme najít již v 18. století (loupežnické a pikareskní romány)
- detektivka = příběh se zápletkou, která je založena na zločinu (nejčastěji vraždě), který vyšetřuje detektiv (profesionál, policista, soukromý detektiv, laik). Čtenář sleduje spolu s vyšetřovatelem stopy, dedukuje z různých informací.

Edgar Allan Poe (1809–1849)

- romantický básník, prozaik, literární teoretik, eseista
 - živil se jako redaktor, vyhozen za opilství
 - psal fantastické a mystické příběhy – zakladatel detektivky
 - „mistr krátké prózy“ – skvěle zachycuje stavy mysli svých postav
 - považován za předchůdce hororu a sci-fi, psal také humoristické povídky
 - v některých povídkách využívá logický deduktivní postup při odkrývání tajemství – texty považovány za první detektivky (vyšetřovatel Dupin)
- soubory detektivek: *Zánik domu Usherů*, *Grotesky a arabesky*, *Vražda v ulici Morgue*, *Jáma a kyvadlo*, *Zlatý brouk*, *Černý kocour*
- životní dílo = báseň *Havran* (+ statí *Filozofie básnické skladby*)

Robert Louis Stevenson (1850–1894)

- skotský romanopisec, básník, povídkář, cestopisec
- „mistr krátké sevřené prózy“
- představitel novoromantismu v anglické literatuře
- byl znám jako autor dětské literatury a hororu

Ostrov pokladů – pirátsky příběh s pokladem, pravděpodobně nejznámější Stevensonovo dílo

další beletrie: *Klub sebevrahů*, *Černý šíp*, *Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda*

poezie: *Dětský sad poezie*, *V podrostu /Underwoods/* (sbírka napsaná v angličtině a současně skotštině); *Cestovatelská díla*: *Plavba do vnitrozemí*, *Putování s oslicí po Cévennách*

Oscar Wilde (1854–1900)

- Ir, narozen v Dublinu
- prozaik, dramatik, básník a esejista
- nejúspěšnější dramatik pozdně viktoriánského Londýna
- na studiích se seznámil s dekadenty, od té doby rád šokoval společnost
- od r. 1891 byl jeho milencem lord Alfred „Bosie“ Douglas
- odsouzen na dva roky nucených prací za sodomii (homosexualita byla trestná)
- po propuštění se toulal po Evropě, nejčastěji po Francii, nikdy se nevrátil

Básně – dekadentní sbírka

Balada o žaláři v Readingu – mluví o pobytu v žaláři

jediný román *Obraz Dorianova Graye* – mladý a krásný Dorian nechce zestárnout a svoje přání vysloví před obrazem, který maluje jeho přítel Basil. Od té doby stárne místo Dorianova jeho podobizna na obraze.

pohádky – andersenovské ladění, *Šťastný princ a jiné pohádky*, *Strašidlo cantervillské*

drama: *Salome* – předloha pro operu R. Straussa

Vějíř lady Windermerové, *Ideální manžel*, *Jak je důležité mít Filipa* – konverzační komedie

Arthur Ignatius Conan Doyle (1859–1930)

- jméno Conan je nejasného původu, původně se jednalo o prostřední jméno, později se stalo příjmením
- studoval medicínu v Edinburghu, během studií začal psát
- během studií se seznámil s Robertem Luisem Stevensonem a Josephem Bellem, později se setkal s Oscarem Wildem
- rozhodl se, že opustí práci lékaře a bude pouze psát – ulevilo se mu
- chtěl narukovat do první světové války, byl odmítnut pro vysoký věk (55 let)
- za spiritismem podnikl cesty do Ameriky, Austrálie a Afriky
- ovlivnil podobu detektivního žánru svými příběhy o Sherlocku Holmesovi
- velice plodný – autor detektivek, historických povídek, fantastických románů, her, básní, literatury faktu
- Angličané ho považují za člověka mezinárodního významu, Francouzi ho přezdívají „dobrý obr“

Dobrodružství Sherlocka Holmese – cyklus 12 románů

Vzpomínky Sherlocka Holmese – druhá série povídek

Prázdný dům – cyklus 13 povídek, knižně jako *Návrat Sherlocka Holmese*

Údolí strachu, *Poslední poklonu Sherlocka Holmese*, *Archiv Sherlocka Holmese*, *Pes baskervillský*

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Vražda v Orient expresu – zločin se odehrál ve vlaku s názvem Orient expres

- posouzení aktuálnosti díla:

Vraždy jsou stále aktuální téma, pouze vyšetřovací metody jsou dnes jiné. Ovšem i dnešní vyšetřovatelé musejí použít hlavně rozum, technika je pouze pomocný prostředek k odhalení vraha.

- pravděpodobný adresát:

Kdokoli, kdo má rád klasickou detektivku.

- určení smyslu díla:

Příběh ukazuje, jak důležitý je zdravý lidský rozum a bystrý úsudek. Autorka čtenářům předložila stejná fakta, která měl k dispozici sám vyšetřovatel, ale jen on byl schopný odhalit vraha.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

Knihu vyšla roku 1934 a je jednou z mnoha autorčiných detektivek, v nichž vystupuje vyšetřovatel Hercule Poirot.

- tematicky podobné dílo:

Agatha Christie – Smrt na Nilu: detektivka s vyšetřovatelem Poirotem

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Film z roku 1974 zcela neodpovídá předloze, ale neliší se v podstatných věcech. Např. začíná seznámením s případem malé Daisy (v knize se o její vraždě dočteme až ve spojitosti s jejím vrahem Casettim-Ratchetttem). Jedna z cestujících je ve filmu mírně retardovaná, v knize nikdo takový není, hledaný župan je bílý (v knize červený) apod.

Nejnovější je zpracování z roku 2017 (USA, Malta, režie K. Branagh), roli zavražděného vraha hraje Johnny Depp.